

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації**

на тему: *«Еколого-психологічні особливості організації ігрового простору
дитини дошкільного віку»*

здобувача ступеня доктора філософії

Бондар Оксани Петрівни

за спеціальністю 053 Психологія

галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми дисертації. Актуальність дисертаційного дослідження здобувачки ступеня доктора філософії Бондар О.П. зумовлена вирішенням проблеми організації ігрового простору дитини дошкільного віку шляхом застосування еколого-психологічного підходу, спрямованого на врахування психологічних особливостей соціальної ситуації розвитку дошкільника. Активізація пізнавальної діяльності та особистісний розвиток дитини дошкільного віку відбувається за рахунок її активності й суттєво стимулюється ігровим простором, в який вона включена. Ігровий простір варто розглядати як узагальнюючий образ ситуацій, які створюються для прояву самостійних дій дитини дошкільного віку, її пізнавальної, практичної й творчої активності. Бондар О.П. розкриває роль і значення якості організації ігрового простору у цілеспрямованому пізнанні дитиною дошкільного віку навколишньої дійсності, розвитку її творчості й формуванню у нею активної життєвої позиції. Ігровий простір розглядається як узагальнюючий образ ситуацій, що створюються для прояву самостійних дій дитини дошкільного віку, її пізнавальної, практичної й творчої активності. В дисертаційному дослідженні наголошується, що ефективні форми організації ігрового простору сприяють цілеспрямованому пізнанню дитиною дошкільного віку навколишньої дійсності, розвитку її творчості й формуванню у нею активної життєвої позиції. Ігровий простір є засобом повноцінного розвитку дитини дошкільного віку, середовищем прояву дитячої індивідуальності, незмінним супутником у налагодженні ефективної взаємодії з соціальним середовищем.

Ігровий простір покликаний допомогти дитині дошкільного віку адаптуватися до життя в суспільстві.

Недосконала організація ігрового простору позбавляє дитину дошкільного віку можливості ефективно пізнавати навколишню дійсність, порушує індивідуальну траєкторію її розвитку, звужує кругозір, спричиняючи невідповідність предметного середовища віковим завданням, потребам та індивідуальним можливостям особистісного зростання. Якісно організований ігровий простір створює умови для прогресивних змін в психіці дошкільника, сприяє перетворенню дитиною середовища її життєдіяльності у внутрішній план свідомості. Еколого-психологічний підхід в організації ігрового простору дошкільника забезпечує розвиток його чуттєвої сфери, сприяє гармонійному становленню зростаючої особистості, розвиває позитивне емоційно-ціннісне ставлення дитини до довкілля. Удосконалення організації ігрового простору відповідно до принципів екологізації та індивідуалізації передбачає максимальне врахування психологічних особливостей соціальної ситуації розвитку дитини дошкільного віку, яка відображає основні аспекти взаємодії дитини з оточуючими людьми.

У межах психологічних проблем організації ігрового простору дитини дошкільного віку зарубіжними та українськими вченими вирішуються, перш за все, наступні питання: загальні концептуальні підходи до предметного, ігрового й творчого середовища дитини (М. Басов, Ф. Бойтендаjk, Дж. Брунер, Л. Виготський, Й. Гейзінг, Е. Грос, Р. Дреджер, Д. Ельконін, Л. Леонт'єв, Л. Магдисюк, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе, К. Фопель, С. Френе, А. Фурман, І. Чухрій); особливості організації предметно-ігрового середовища (Н. Бойченaко, І. Візнюк, Р. Жуковська, А. Усова, К. Щербакова); створення розвивального середовища (О. Артамонова, І. Габа, Ю. Малюкова, С. Ніколаєва, Л. Олійник, Н. Рижова, Л. Седова); екологізації розвивального потенціалу середовища (О. Кононенко, О. Паламарчук, З. Плохій); впливу ігрового простору на розвиток дітей дошкільного віку (А. Бурова, І. Карабаєва, Т. Комар, Т. Піроженко, А. Усова, М. Шуть, О. Шевцова, та ін.)

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до наукової теми кафедри психології та соціальної роботи Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського («Соціально-психологічні особливості самоздійснення особистості в умовах трансформаційних змін», реєстраційний номер 0120U100295).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що:

Вперше

—розглянуто сутність ігрового простору дитини дошкільного віку через систему умов і впливів, які сприяють активному розвитку особистості дошкільника, формуванню його здатності до самостійної й творчої діяльності, розвитку навичок співробітництва й взаємодопомоги, вмінь пристосовуватися до змін, особистісному зростанню й набуттю досвіду лідерства і підкорення, розвитку пізнавальної активності й засвоєнню системи моральних норм. Ігровий простір є своєрідним узагальненим образом ситуацій, які створюються для прояву самостійних дій дитини дошкільного віку, її пізнавальної, практичної й творчої активності;

—визначено ефективні шляхи покращення якості організації ігрового простору дитини дошкільного віку з метою формування у неї здатностей до цілеспрямованого пізнання навколишньої дійсності, розвитку її креативності й формування у неї активної життєвої позиції;

—виділено й охарактеризовано особливості впливу на особистісний розвиток дитини дошкільного віку ігрового простору дошкільного закладу освіти й домашнього ігрового простору;

—розроблено структурну модель ігрового простору дитини дошкільного віку;

—розкрито еколого-психологічні принципи організації ігрового простору дитини дошкільного віку;

—розроблено і реалізовано модель емпіричного дослідження впливу ігрового простору на особистісний розвиток дитини дошкільного віку;

—обґрунтовано й апробовано програмні заходи еколого-психологічної організації ігрового простору дитини дошкільного віку;

—встановлено динаміку змін в особистісному розвитку дітей дошкільного віку обумовлену змінами в якості організації ігрового простору дітей дошкільного віку.

Набули подальшого розвитку: концептуальні засади розуміння феномену гри; теоретичні уявлення про змістові компоненти ігрового простору дитини дошкільного віку; підходи про вплив ігрового простору на всебічний розвиток дитини дошкільного віку.

Теоретичне значення дослідження полягає у здійсненні теоретико-методологічного аналізу особливостей організації ігрового простору дітей дошкільного віку; у з'ясуванні впливу ігрового простору на особистісний розвиток дитини дошкільного віку; у розробці структурної моделі ігрового простору дитини дошкільного віку, побудованій на визнанні пріоритетності дитиноцентрованої спрямованості; у розкритті необхідності врахування еколого-психологічного підходу в організації ігрового простору дитини дошкільного віку; в описі ігрового простору закладу дошкільної освіти й домашнього ігрового простору; в обґрунтуванні впливу ігрового простору закладу дошкільної освіти на формування у дошкільника навичок соціальної єдності й розвиток здатностей доброзичливого відношення до інших людей, зокрема ровесників; у визначенні ролі домашнього ігрового простору в розвитку самостійності, пізнавальної активності, стійкості пізнавальних потреб, моральних норм й креативності; у розробці та впровадженні програмних заходів еколого-психологічної організації ігрового простору дітей дошкільного віку, спрямованої на ускладнення структури міжособистісної взаємодії через диференціацію, інтеграцію і гармонізацію.

Здобувачка засвідчила високий рівень теоретичної підготовки. У дисертаційній роботі проведено аналіз та систематизацію наявних публікацій, окреслено внесок вітчизняних та зарубіжних науковців у дослідження проблеми, зацентровано на нерозв'язаних питаннях організації ігрового

простору дітей дошкільного віку й особливостях впливу ігрового простору на особистісний розвиток дошкільника. Бондар О.П. зуміла на високому науково-теоретичному рівні розкрити проблему організації ігрового простору дітей дошкільного віку й показати залежність особистісного розвитку дошкільника від якості організації й використання ігрового простору.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні еколого-психологічного підходу в проектуванні ігрового простору дитини дошкільного віку; перевірці ефективності впроваджених програмних заходів еколого-психологічної організації ігрового простору дитини дошкільного віку. Матеріали дисертації можуть бути використані психологами, вихователями і батьками з метою створення сприятливих умов гармонійного розвитку дитини дошкільного віку як в умовах закладу дошкільної освіти, так і домашнього ігрового простору. Результати дослідження інтегровані в зміст навчальних дисциплін «Вікова психологія», «Вікова психодіагностика», «Психологія дитячої творчості», що сприяло поглибленню знань і уявлень майбутніх вихователів дошкільних закладів та психологів щодо еколого-психологічної організації ігрового простору дитини дошкільного віку.

Запропоновані наукові положення, висновки й рекомендації були **впроваджені** у систему підготовки майбутніх психологів та вихователів закладів дошкільної освіти у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського: у практику діяльності Комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад № 30 Вінницької міської ради», Комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу № 27 «Вишенька», м. Кропивницький Кіровоградської області; Структурного підрозділу дошкільної освіти Золочівського закладу загальної середньої освіти I - II ступенів «Школа радості» Золочівської міської ради Золочівського району Львівської області; Дошкільної ланки Миргородської гімназії № 2 «Гелікон» Миргородської міської ради Полтавської області.

Висновки наукового дослідження ґрунтуються на результатах теоретичного та емпіричного дослідження якісної організації ігрового простору дітей дошкільного віку, що виявляється в застосуванні еколого-психологічного підходу, сутність якого полягає у врахуванні психологічних особливостей соціальної ситуації розвитку дитини дошкільного віку, відображених у взаємодії дитини з оточуючими людьми: сім'єю, однолітками, іншими значимими дорослими.

Авторкою визначено, що ігровий простір дитини дошкільного віку є своєрідним узагальненим образом ситуацій, які створюються для прояву самостійних дій дитини, її пізнавальної, практичної й творчої активності. Ігровий простір надає можливість дитині дошкільного віку адаптуватися до життя в суспільстві та на належному рівні зрозуміти й засвоїти специфіку суспільної взаємодії. Організація ігрового простору дитини дошкільного віку має ґрунтуватись на новітньому підході, в основу якого покладено пріоритетність концепції особистісно-орієнтованого спрямування в розвитку дошкільника. Особливий акцент в процесі організації ігрового простору варто робити на створенні можливостей для саморозвитку дитини дошкільного віку, що сприятиме задоволенню власних інтересів та потреб, впевненому просуванню індивідуальною траєкторією розвитку.

Доведено, що ігровий простір включає широкий спектр параметрів, які впливають на формування особистості дошкільника. Віковий потенціал дитини дошкільного віку не може бути реалізований за рамками ігрового простору. Активізація пізнавальної діяльності та особистісний розвиток дитини дошкільного віку значною мірою визначаються рівнем її включеності в ігровий процес, зміст та специфіка якого суттєво залежать від особливостей організації ігрового простору. Організація ігрового простору закладу дошкільної освіти впливає на формування соціального досвіду дитини дошкільного віку. Домашній ігровий простір покликаний розвивати самостійність в ігровій діяльності, пізнавальну активність, стійкість пізнавальних потреб, моральні норми й креативність. Включення

дошкільника в ігрову діяльність в якісно організованому домашньому ігровому просторі сприятиме формуванню у нього самостійності й незалежності від дорослих; розширенню і ускладненню його взаємин з оточенням, що відкриє більші можливості для глибшого самоусвідомлення, оцінювання себе й інших.

За результатами емпіричного дослідження виявлено, що значення усіх показників особистісного розвитку дітей дошкільного віку, за виключенням автономності, в середньому вище 50%. Найвищі значення притаманні показникам пізнавальної активності (80%) і пізнавальної мотивації (77%), найнижче – показнику автономності (46%). Внутрішній зв'язок більшості показників в досліджуваній вибірці засвідчив їх недостатню диференційованість. У результаті процедури факторизації даних було виділено три фактори: «Комунікативно-афективний», «Когнітивний» і «Етико-соціальний». Проведений двоетапний кластерний аналіз показав, що найбільший (61,4%) кластер один, кластер два має показники вище середнього значення (14,2%), а кластер три - прояви нижче середнього рівня (24,4%). Аналіз факторної структури по трьом кластерам, дозволив зробити висновок, що кластери один і три мають середньо й слабо розвинуті структури, а кластер два – чітку й диференційовану структуру.

Встановлено, що ігровий простір, в якому перебувають дошкільники з кластерів один і три потребує корекції з точки зору еколого-психологічного підходу до його організації. Розроблені та впроваджені програмні заходи еколого-психологічної організації ігрового простору дітей дошкільного віку сприяли розвитку особистісних якостей дошкільників, що відобразилось на ускладненні структури міжособистісної взаємодії дітей через диференціацію, інтеграцію і гармонізацію. Результати формувальної частини дослідження показали, що об'єм кластеру три зменшився на 7%, а об'єм кластеру два збільшився на 9%, тобто відбувся позитивний зсув, у частини досліджуваних підвищився рівень вимірюваних показників. Зафіксовані зміни відображають позитивну тенденцію впливу розроблених

і впроваджених програмних заходів еколого-психологічної організації ігрового простору дітей дошкільного віку на особистісний розвиток дітей дошкільного віку, зокрема, соціальну (адекватності соціальної поведінки, соціальної норми) й особистісно-етичну (моральність) складові.

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок здобувачки в публікації. Зміст і основні положення дисертаційної роботи О.П. Бондар викладено в 10 наукових працях, із яких 4 статті у фахових виданнях із психології, затверджених АК МОН України; 2 статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз, одна з яких – у виданні WoS; 4 статті – в інших наукових видавництвах та збірниках матеріалів конференцій.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

а) статті у фахових виданнях України

1. Бондар О.П. Психологічні особливості організації домашнього ігрового простору дитини дошкільного віку. *Науковий журнал «Габітус»*. Одеса, 2020. Вип. 15. С. 230-234. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.15.39>

2. Бондар О.П. Психологічні особливості проектування ігрового простору дитини дошкільного віку. *Вчені записки Таврійського національного університету імені І.В. Вернадського. Серія: Психологія*. Київ, 2020. Том 31 (70) № 4. С. 90-95. DOI: <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.4/13>

3. Бондар О.П. Теоретичні підходи до вивчення феномену гри й ігрового простору дитини. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Дніпро, 2021. Вип. 3. С. 82-86. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2021.3.14>

4. Бондар О.П. Психологічні особливості організації ігрового простору дитини дошкільного віку з використанням українських народних ремесел. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. Львів, 2021. Вип. 10. С. 12-17. DOI: <https://doi.org/10.30970/PS.2021.10.2>

б) статті у виданнях, що індексуються в міжнародних базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

5. **Bondar, O.**, Polishchuk, A., Tymchenko, A., Kulish, I., Zabiiaka, I., & Plakhotniuk, G. Ecological and Psychological Features of the Play Space Organization of Students with Using a Computer Technologies. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. 22(3), 525-534. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.3.67> (**Web of science**)

в) наукові праці у періодичних виданнях Європейського Союзу

6. **Bondar, O.** Role and importance of the playing space in psychic development of a pre-school child. *EUREKA: Social and Humanities*, (6, 2020), p.12-17. DOI: <https://doi.org/10.21303/2504-5571.2020.001539>

г) навчально-методичні видання

7. Бондар О.П., Паламарчук О.М., Чухрій І.В., Комар Т.О. Навчально-методичний посібник «Роль українських народних ремесел у соціально-психологічній адаптації дітей з інвалідністю». Вінниця, 2021. 102.

д) наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Бондар О.П. Психологічний аналіз проблеми якісної організації ігрового простору дитини дошкільного віку. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (16-17 жовтня 2020 р.). Одеса, 2020. С. 17-20.

9. Бондар О.П. Вплив матеріалу ігрового простору на перцептивний розвиток дитини дошкільного віку. *Тенденції розвитку психології та педагогіки*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (5-6 листопада 2021 р.). Київ, 2021. С.94-96.

10. Бондар О.П. Психологічне проектування ігрового простору дітей дошкільного віку в контексті дитиноцентрованого підходу. «*Science, theory and practice*»: IV International Science Conference (October 12 – 15). Tokyo, Japan, 2021. P.376-379.

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. Дисертаційна робота О.П. Бондар є самостійно виконаною та завершеною науковою працею, в якій викладено авторський підхід щодо структури й організації ігрового простору дітей дошкільного віку та особливостей його

впливу на особистісний розвиток дошкільника. Усі теоретичні та практичні результати, які винесено на захист, авторка отримала самостійно. Здобувачка розробити та апробувала програмні заходи еколого-психологічної організації ігрового простору дитини дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження викладено в доповідях на міжнародних наукових конференціях: Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії (м. Одеса, Україна (2020 р.)); Тенденції розвитку психології та педагогіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна (2021 р.)); Science, theory and practice (м. Токіо, Японія (2021 р.)). Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснювалась під час виступів на методичних семінарах, тренінгах-семінарах, засіданнях кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2019 – 2022 р.). За результатами участі в конференціях опубліковано статті.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана фаховою мовою, стиль викладу матеріалу послідовний, логічний, системний і доступний для сприйняття. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., наказів Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» та № 759 від 31 травня 2019 р. «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р.».

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. 21.02.2023 р. дисертаційну роботу було перевірено на плагіат програмним засобом «Strikeplagiarism.com» в Інформаційно-обчислювальному центрі Вінницького державного

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Результати перевірки: коефіцієнт подібності 1:8,1; коефіцієнт подібності 2:4,7; коефіцієнт цитування: 13,97%; тривога: 7. Рівень оригінальності роботи за результатами перевірки становить 95 відсотків. Виявлені в роботі запозичення не мають ознаки плагіату та містять покликання на наукові джерела. Під час перевірки покликань виявлено окремі збіги з авторськими публікаціями. Загалом дисертація О. П. Бондар має оригінальний, самостійний і завершений характер.

Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною, експериментально обґрунтованими результатами дисертаційна робота О. П. Бондар «Еколого-психологічні особливості організації ігрового простору дитини дошкільного віку» має істотне значення для педагогічної та вікової психології, її зміст відповідає спеціальності 053 Психологія.

Здобувачка повністю виконала освітню та наукову складову освітньо-наукової програми «Психологія».

Рекомендація дисертації до захисту.

Робота Оксани Петрівни Бондар «Еколого-психологічні особливості організації ігрового простору дитини дошкільного віку» за науковим рівнем, практичною цінністю, змістом та оформленням відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. і рекомендується до публічного захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 053 Психологія.

Висновок схвалено шляхом відкритого голосування на розширеному засіданні кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 2 від 21 лютого 2023 року).

Результати відкритого голосування:

присутні 12 осіб:

«за» – 12, «проти» – 0, «утримались» – 0.

Голова розширеного засідання кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Головуюча публічної презентації:

доктор психологічних наук, доцент,

професор кафедри психології

та соціальної роботи

Візнюк
Візнюк І.
Засвідчую
Начальник відділу кадрів
" 13 03 2023
Інеса ВІЗНЮК
Відділ кадрів
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського